

## Studie

### “Economische overgang: De consumptie en productiepatronen: De belangrijkste actoren op de markt aansporen om biodiversiteit te integreren”

#### *Samenvatting van de studie uitgevoerd door Arcadis in opdracht van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu*

Belangrijke marktspelers stimuleren om (meer) rekening te houden met biodiversiteit

#### Inleiding

**Biodiversiteit** is de samentrekking van biologische diversiteit en staat voor de fantastische verscheidenheid van het leven op aarde. Biodiversiteit omvat drie niveaus: de genetische diversiteit (zoals de variatie tussen individuen van eenzelfde soort, bv. een labrador en een chihuahua), het geheel van alle soorten (van de kleinste bacterie tot de grootste walvis) en de verschillende ecosystemen (het interactief geheel van de soorten en de omgeving op een bepaalde plaats, bv. een bos, een meer, ...).

**Ecosysteemdiensten** zijn diensten geleverd door de ecosystemen, m.a.w. door de biodiversiteit. Ecosysteemdiensten worden vaak opgedeeld in vier categorieën:

- **bevoorradende diensten:** bv. voedsel, hout en papier, kledingvezels, geneesmiddelen, ...
- **regulerende diensten:** bv. zuivering van lucht en water, bodemvorming, bestuiving, ...
- **culturele diensten:** bv. recreatie en toerisme, educatie, inspiratie, spiritualiteit, ...
- **ondersteunende diensten** (deze diensten ondersteunen de drie voorgaande categorieën): bv. zuurstofproductie, koolstof- en stikstofcyclus, ...

De biodiversiteit en de ecosysteemdiensten zijn niet alleen van cruciaal belang voor het welzijn van de huidige en toekomstige generaties, ook alle economische activiteiten hangen er rechtstreeks of onrechtstreeks van af. Nochtans blijft de achteruitgang van de biodiversiteit en de ecosysteemdiensten zich doorzetten, wat ook zijn gevolgen heeft voor bedrijven. Het is dus belangrijk dat alle actoren, ook bedrijven en economische sectoren, meer rekening houden met biodiversiteit en ecosysteemdiensten.

#### Opzet

Hoofddoel van de studie is de verschuiving naar duurzame consumptie- en productiepatronen door belangrijke marktspelers aan te zetten meer rekening te houden met biodiversiteit en ecosysteemdiensten. Het is tevens de bedoeling de mogelijkheden van een duurzaam gebruik van biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen grondig te onderzoeken met het oog op economische, sociale en ecologische winst.

Tijdens de studie werd op zoek gegaan naar economische sectoren die zowel een duidelijke impact hebben op als afhankelijk zijn van de biodiversiteit en de ecosysteemdiensten. Er werd ook nagegaan voor welke sectoren (of onderdelen ervan) het federale beleidsniveau relevant is, welke sectoren van aanzienlijk socio-economisch belang zijn en/of belangrijk zijn voor in- en uitvoer. Uiteindelijk werden drie sectoren/ketens weerhouden:

1. de volledige keten van de **voedingssector**: van landbouw en visserij over de voedselverwerkende industrie tot de distributie
2. de volledige keten van de **chemische sector**, gaande van landbouw, mijnbouw, bosbouw, enz. over de verwerkende chemische en biowetenschappelijke bedrijven tot de distributie; er werd meer specifiek ingegaan op vijf productgroepen: geneesmiddelen en verwante producten, cosmetica, pesticiden, meststoffen en producten met een biologische basis
3. de **financiële sector**, m.a.w. de banken en verzekeringen

Uit een analyse van de impacten op en afhankelijkheden van deze sectoren/ketens blijkt dat:

- elke sector/keten een impact heeft op en een afhankelijkheid vertoont van de biodiversiteit en de ecosysteemdiensten
- deze impacten en afhankelijkheden moeten worden geïdentificeerd en beoordeeld voor de hele keten
- de kennis van deze impacten en afhankelijkheden en van het moment (de momenten) waarop ze plaatsvinden in de keten is van cruciaal belang om de meest efficiënte instrumenten te bepalen die het mogelijk maken meer rekening te houden met biodiversiteit en ecosysteemdiensten

Nochtans zijn bedrijven en economische sectoren er zich vaak niet van bewust dat ze niet alleen een impact op biodiversiteit en ecosysteemdiensten hebben, maar dat ze er eveneens afhankelijk van zijn.

## **Resultaten**

Deze studie resulteert in een lijst van instrumenten die door de overheid toegepast of aangemoedigd kunnen worden om de bedrijven en sectoren te stimuleren meer rekening te houden met biodiversiteit en ecosysteemdiensten.

### ***Enkele gesuggereerde instrumenten voor alle bestudeerde sectoren***

- werken aan een overgang naar een bio-economie
- hulpbronnefficiënte productiemethoden en duurzame materialen stimuleren
- financieren van onderzoek
- vernieuwende financieringsmanieren van biodiversiteit en ecosysteemdiensten bevorderen
- sectorovereenkomsten stimuleren voor bepaalde sectoren en productgroepen
- uitvoeren van een kosteneffectieve en kosten-batenanalyse van bestaande instrumenten
- heroriënteren van schadelijke subsidies naar subsidies die duurzame producten/sectoren ondersteunen
- bewustmaken van bedrijven / sectoren / leveranciers / consumenten / ...
- optimaliseren, toezien op en meer transparant maken van milieulabels
- uitvoeren van een biodiversiteitstoets voor een nieuw product dat op de markt komt
- biodiversiteitscriteria voldoende aan bod laten komen bij overheidsaankopen
- ontwikkelen van een Belgische *The Economics of Ecosystems and Biodiversity* gericht naar bedrijven om aan te tonen dat biodiversiteit en ecosysteemdiensten meer aandacht vereisen

- de basis leggen voor de waardebeoordeling van biodiversiteit en ecosysteemdiensten en voor het (boekhoudkundig) in rekening brengen van het natuurlijke kapitaal, o.a. bij besluitvorming
- promoten van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) in alle bedrijfstakken

## **Besluiten en aanbevelingen**

### ***Analyse van de bestaande instrumenten***

#### **Regulerende instrumenten**

Deze hebben hun waarde reeds bewezen, zeker als het gaat om de regulatie van producten met een schadelijke impact op de biodiversiteit. Op federaal vlak kunnen o.a. fiscale maatregelen onder de loep worden genomen.

Er wordt een toename verwacht van regulerende en andere instrumenten die impacten op biodiversiteit verbinden met de bedrijven die er verantwoordelijk voor zijn. Mogelijke pistes zijn de Europese aansprakelijkheidsrichtlijn, het concept dat netto-verlies aan biodiversiteit wil vermijden en het principe "de vervuiler betaalt".

#### **Co-regulerende instrumenten**

Er is een grondig onderzoek nodig over het nut en de haalbaarheid om beter rekening te houden met de biodiversiteit en de ecosysteemdiensten via sectorale akkoorden voor bepaalde economische ketens/sectoren en producten/productgroepen.

#### **Vrijwillige instrumenten aangeboden vanuit de overheid**

Vrijwillige overheidsinstrumenten die zeer effectief kunnen zijn voor de bestudeerde sectoren zijn: groene openbaar aankoopbeleid, milieulabels gecontroleerd door het beleid, certificering en onderzoek. Het betalen voor ecosysteemdiensten dient verder te worden onderzocht. De waardebeoordeling van en het boekhoudkundig rekening houden met milieugebonden aspecten kunnen helpen om natuurlijke hulpbronnen en ecosysteemdiensten beter naar waarde te schatten, maar mogen niet gelijk staan aan het creëren van handel en markten voor deze milieuaspecten.

#### **Vrijwillige instrumenten aangeboden vanuit de bedrijven/sectoren**

Sommige van deze instrumenten worden als nuttig aanzien, zoals bv. het hanteren van een bedrijfs- of sectorbeleid en dito actieplan inzake biodiversiteit en ecosysteemdiensten, onderzoek, het financieren van het behoud van de biodiversiteit. Private milieulabels and awards worstelen met hun imago.

### ***Aanbevelingen gericht aan de overheid inzake instrumenten***

De FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (of de federale overheid):

- dient een aantal instrumenten verder te onderzoeken, zoals de vernieuwende financiering van het behoud van biodiversiteit en ecosysteemdiensten, de kosteneffectieve en kostenbatenanalyse van bestaande instrumenten, het heroriënteren van subsidies, de toepassing van sectorale akkoorden, een biodiversiteitstoets voor producten op de markt komen, enz.
- dient innovatie te stimuleren wat betreft hulpbronnefficiënte productiemethoden en duurzame materialen / producten
- dient het onderzoek inzake biodiversiteit en ecosysteemdiensten (preventie, afname en mitigatie van impacten, ontwikkeling van technologie, instrumenten, enz.) verder te ondersteunen
- dient initiatief te nemen om gemakkelijk uitvoerbare en controleerbare criteria inzake biodiversiteit te integreren in duurzaamheidscriteria en in milieulabels voor producten met een belangrijke ecologische of biodiverse voetafdruk evenals in het groen openbaar aankoopbeleid; milieulabels hebben nood aan meer transparantie en controle
- dient actie te ondernemen om bedrijven bewust te maken van biodiversiteit en ecosysteemdiensten, door het promoten van maatschappelijk verantwoord ondernemen en door het ontwikkelen van begeleidende en beheersinstrumenten terzake
- dient het pad te effenen voor de waardebeoordeling en het meerekenen van natuurlijk kapitaal in de openbare en bedrijfssector
- dient waakzaam te zijn voor de overgang naar een bio-economie en voor producten met een biologische basis; bio-economie maakt het mogelijk om de koolstofmaatschappij achter ons te laten, natuurlijke hulpbronnen zoals gasvormige en vaste biomassa duurzaam te gebruiken, 'nieuwe' productieketens, materialen en producten te ontwikkelen en ondersteunen

=> opgepast: "bio" is geen synoniem voor "duurzaam"; waakzaamheid is geboden bij het opstellen van een regulerend kader, bij het ontwikkelen van duurzaamheidscriteria, enz.

### ***Aanbevelingen in verband met de bestudeerde sectoren***

#### **Chemische sector**

Eén hoofdbekommernis geldt voor de gehele chemische sector, hoe divers die ook is: de ontwikkeling van een veilige en milieuvriendelijke bio-economie en dito producten met een biologische basis. Hiervoor is de ontwikkeling van een wettelijk kader en van gemakkelijk uitvoerbare en controleerbare duurzaamheidscriteria, die rekening houden met de ecologische (inclusief op de biodiversiteit en ecosysteemdiensten), economische en sociale impacten, van cruciaal belang. De federale overheid dient duurzame producten met een biologische basis te promoten via onderzoek, fiscale maatregelen, hun integratie in het aankoopbeleid van de overheid, milieulabel(s) en certificering. De consument dient bewust te worden gemaakt.

Wat geneesmiddelen en cosmetica betreft, is een eerste prioriteit het ratificeren van het Nagoya Protocol. Onderzoek is nodig om de impact van nieuwe technologieën evenals de instroom van schadelijke stoffen in water te verminderen. De mogelijkheid van productnormen in de farmaceutische sector en van een heffing op schadelijke stoffen voor de biodiversiteit dient te worden onderzocht. Cosmetica dienen het juiste milieulabel toegekend te krijgen. Verder is het ook

belangrijk aandacht te schenken aan de ontwikkeling van synthetische moleculen ter vervanging van genetische hulpbronnen.

Pesticiden en meststoffen worden al vrij strikt gereguleerd. Verdere acties zoals fiscale maatregelen zijn mogelijk. Pistes zoals milieulabels, certificering en het groen overheidsaankoopbeleid dienen te worden onderzocht. Niet-essentiële pesticiden en meststoffen dienen afgebouwd of verboden te worden en bio-pesticiden kunnen worden gepromoot.

### **Voedingssector**

De voedingsverwerkende industrie en -distributie hebben niet zoveel rechtstreekse impacten op biodiversiteit en ecosysteemdiensten. Ze kunnen echter een grote invloed uitoefenen op bv. leveranciers en consumenten. Zo is de voedingsindustrie zeer afhankelijk van landbouw en visserij, evenals van ecosysteemdiensten zoals waterzuivering, bodemvorming, bestuiving, enz. De meest geschikte instrumenten voor deze sector zijn de regulerende: bv. vangstquota, wetgevende initiatieven inzake schadelijke technieken, ... Het toepassen van productnormen met aandacht voor biodiversiteit dient te worden onderzocht en zal zeker bij samengestelde voedingsproducten geen sinecure zijn.

De federale overheid kan duurzame voeding ondersteunen door: \* een analyse van de biodiverse voetafdruk van samengestelde voedingsproducten, \* het creëren van economische instrumenten om schadelijke ingrediënten voor de biodiversiteit te ontmoedigen en duurzame voeding(selementen) aan te moedigen, \* het promoten van duurzame landbouw, ook via ontwikkelingsprojecten, \* het integreren van gecertificeerde voedingsproducten in het groen aankoopbeleid van de overheid.

Het bewustmaken van de verschillende actoren (landbouwers, vissers, verwerkende industrie, verdelers, consumenten) is een zeer belangrijke uitdaging voor de overheid. Een andere mogelijke actie is het promoten van het hergebruik van afvalstromen van biomassa.

### **Financiële sector**

Momenteel wordt er bij de financiële instellingen weinig rekening gehouden met de risico's en kansen van natuurlijk kapitaal binnen financiële producten en diensten (leningen, investeringen, ...) en in de hele sector/keten. Het uitbouwen van deze kennis en van instrumenten voor de waardebeoordeling en het risicobeheer inzake het natuurlijk kapitaal, en het rekening houden hiermee in financiële besluitvorming, zijn belangrijke stappen om dit te verhelpen.

De federale overheid kan een belangrijke rol spelen bij de bewustmaking van de sector. De sector kan worden gestimuleerd om één of meerdere gedragscodes te onderschrijven. De overheid kan het voorbeeld tonen door biodiversiteit op te nemen in het aankoopbeleid, door het duurzaam beheren en aankleden van infrastructuur, en door het aanbieden van begeleiding, opleiding en informatie. Een belangrijke stap is het opnemen van criteria i.v.m. biodiversiteit en ecosysteemdiensten in financiële producten en in de analysefase voor het overgaan tot investeringen of het verlenen van leningen.

De overheid kan onderzoek ondersteunen over de vernieuwende financiering van het behoud en herstel van biodiversiteit en ecosysteemdiensten, over de ontwikkeling van biodiverse criteria voor bank- en verzekeringsproducten, ... Ten slotte kan de mogelijkheid van regulerende initiatieven worden onderzocht zoals een wettelijk norm voor bepaalde financiële producten.